

# Östra Småland

## Aldring funnen död i skogen - efter 16 år

Ester Grönlund, Högsby, vars kvarlevor varit försvunna i nästan sexton år, har nu återfunnits och begravts på kyrkogården i Högsby. Ett kranium, som polisen kunnat fastställa är Ester Grönlunds, har hittats på en plats i skogen cirka sex kilometer från Högsby. Det var tidigt på måndagen den 24 september 1979 som Ester Grönlund helt lugnt promenerade iväg från ålderdomshemmet Kvillgården där hon bodde. Vad hon hade för ärende vet ingen. Inte förrän i oktober 1995.

KALMAR, SIDAN 3

## Samlaren med tändstickor som specialitet

Den pensionerade konstruktören av tändsticksmaskiner ingenjör Ernfrid Karlsson har aldrig rökt.

Hans last, om man nu kan tala om last, är istället att samla på prylar, som han kallar dem lite vanvördigt, som mest har med tändstickor men även rökning att göra. Hållare för tändsticksaskar, bjudskrin för cigaretter och cigarrer och andra tillbehör.

FOCUS, MITTEN

## Hälsosfärliga radonångor?

Mycket höga värden av radon har uppmätts i fastigheter på Persmålaåsen i Rockneby.

I ett fall låg halten av radongas mer än tio gånger över det rekommenderade gränsvärdet.

Miljökontoret har underökt ett 75-tal hus och ett stort antal av dem klarar inte gränsvärdena.

KALMAR, SIDAN 3

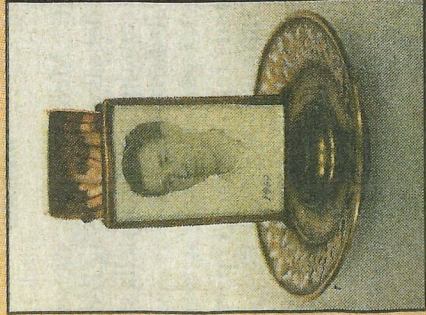


Foto: Peter Tinnert  
*Samlaren själva, Ernfrid Karlsson i 1949 års upplaga, pryder den här tändstickshållaren.*

## "Årets entreprenör" åtalas

ÖLAND, SIDAN 9

## Stöldvåg slut - tjuvarna fast

Den senaste tidens många inbrott, stölder och vandaliseringar i Torsåsområdet är nu upplärade.

Fyra ungdomar har erkänt brotten och en 20-årig stockholmare sitter häktad. Den sistnämnde anses vara huvudman i härvan och har erkänt tolv brott den senaste månaden.

TORSÅS, SIDAN 13

## Kvinna illa skadad i olycka

En kvinna i 30-årsåldern från Torsås ådrog sig svåra skallskador efter en singelolycka söder om länsgränsen på fredagen.

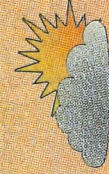
Kvinnan blev fastklämd mot golvet i sin personbil när hon vid ett möte med en långträdare kom för långt ut i kanten på körbanan.

TORSÅS, SIDAN 13

### INNEHÅLL

Ledare .....	2	Börsen .....	28
Kalmar .....	3-8	Kulturen .....	30
Öland .....	9-10	Familje .....	34-35
Nybro .....	11-12	Radio/TV .....	42-46
Torsås .....	13-14	Go'morron .....	47
Emmaboda .....	15	Vädret .....	48
Mönsterås .....	16		
Insänt .....	17		
Sporten .....	18-23		
Focus .....	24-25		
In&utrikes .....	26-27		

### NYHETSTIPS:



# Persson tog över — direkt i Rapport

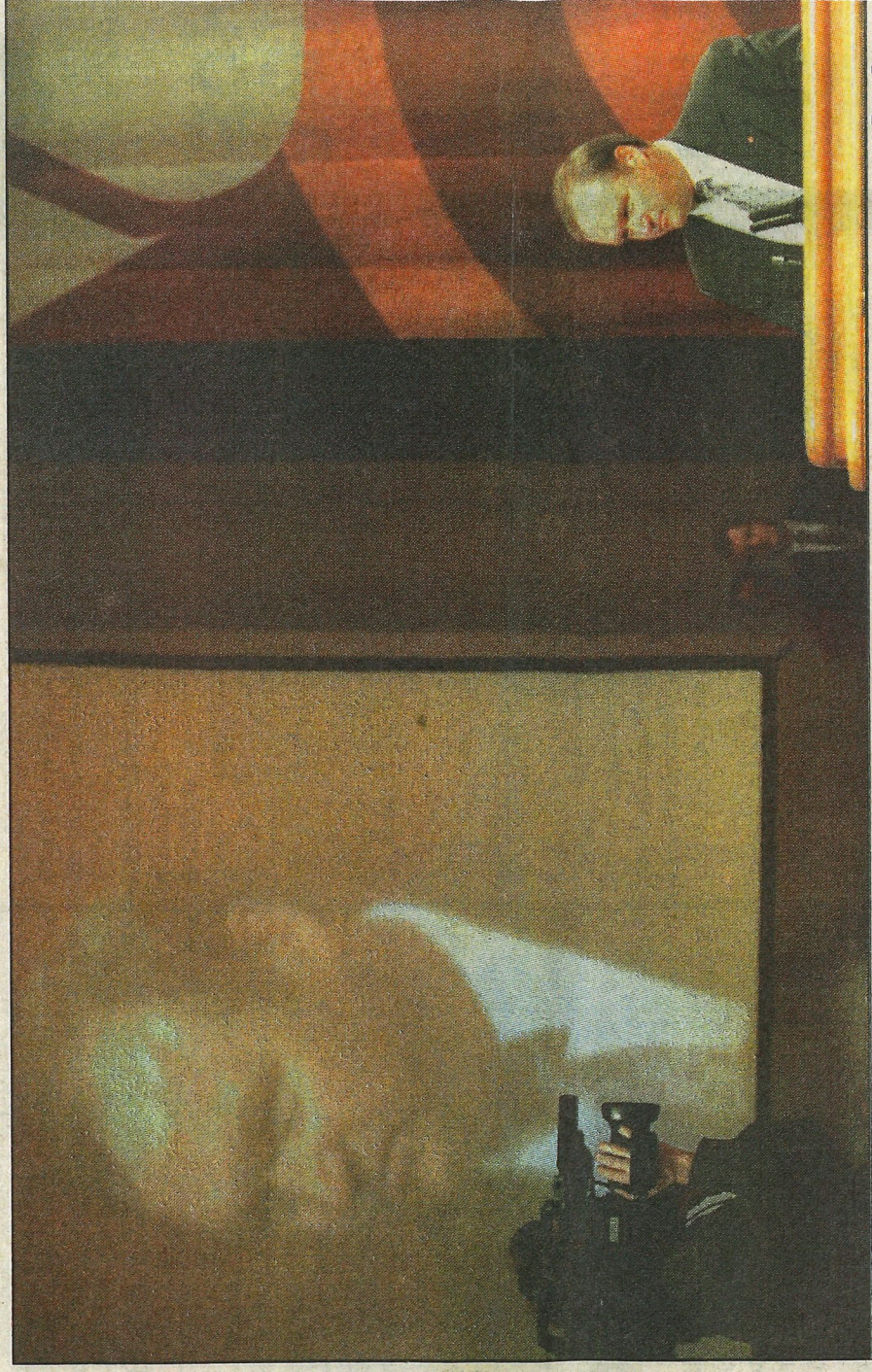


Foto: Reporta-

Den socialdemokratiska partikongressen började med en skräll. Partistyrelsen fick bakläxa direkt när offentliga SIDOI-sektorns öde skulle avgöras. Men sedan gick det som på räls. Partiets sätte partiledare i ordningen, Göran Persson valdes TV-åldern till ära direkt i Rapport sedan signaturen tonat ut i svenska folkets vardagsrum.

SOM I FORNSTORA DAGAR. Musikkhysteri som i fornstora dagar fyllde igår kväll Kalmar Folkets park när bandet Popsicle spelade med ett oerhört ös inför 1000 ungdomar.

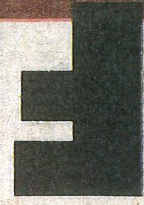
Foto: Thors Jans



KALMAR, SIDA



# Focus



## Tändstickans rötter i Kalmar

Den svenska uppfinningen av säkerhetständstickan som bara kunde tändas mot ett plån var ett välkommet underbarn 1800-talet när G E Pasch fick patent på sin uppfinning 1844. Föregångaren stryckstickan eller fosforstickan som kunde tändas mot nästan vad som helst var giftig och så eldfarligt att den hade förbjudits i flera länder.

Med uppfinningen tog den svenska tändsticksindustrin fart och redan 1848 etablerade fabrikören F O Åberg i Kalmar en fabrik i sin gamla hemtrakt Vassmolösa. Men redan 1853 flyttades fabriken till Kalmar och blev Fredriksdahls Tändsticksfabrik på samma tomt där postterminalen ligger i dag. Ett halvsekel senare kom Kalmar Tändsticksfabrik byggas på andra sidan om Verkstadsbolaget senare ABB Kalmar och numera Adtranz Kalmar.

Lovers, Lindsdal och Gustafbergs var andra tändsticksfabriker inom nuvarande Kalmar kommun. Över hela landet har det funnits 155 fabriker och i Kalmar län 33.

Redan på 1870-talet kom kalmarsläkten Kreuger in i branschen och in på det här seklet tog bröderna Ivar och Torsten Kreuger över och nu handlade det om att världsomspännande affärer för bröderna. Fram till det ödesdigra skottet i Paris 1929.

I dag består hela den svenska tändsticksproduktionen av två fabriker i Vetlanda och Tidaholm. I produktionsföretagerna huvudstad Jönköping finns bara Tändsticksmuseet, som minner om gamla tider.

I Kalmar tillverkas inte längre några stickor. Däremot görs det liksom förr tändsticksmaskiner på Arencos. En påtagligt levande sidodrogen till den en gång så enormt stora svenska tändsticksbranschen.



*Ett skräckexemplar men kanske funktionellt sådant? Toalettskålen hållare för tändstickasken. Toaskålen som askkopp eller cigarethållare eller som uppmaning att stoppa rökningen?*

FREDRIKSDAHL'S FUKTFRIA  
SÄKERHETS TÄNDSTICKOR  
Säljas genom Herr O. L. Kreuger, Kalmar



Säkerhetständstickorna var en revolutionerande svensk uppfinning för sin tid, som kom att bli grunden för en världindustri i händerna på kalmars bröderna Ivar och Torsten Kreuger, släktingar till säljaren av förpackningen med fuktfria stickor från Fredriksdahls tändsticksfabrik i Kalmar.

# KALMARS NYE TÄNDSTICKSKUNING

– Min fru säger till mig att bara köpa gedigna grejer men jag vill ha allt, skräckexemplaren också. För jag vill ha mångfalden.

Berättar Ernfriid Karlsson. Hans utställning i långvårdsklinikens entré i Kalmar över sitt originella samlande av tändstickshållare, askkoppar och andra tillbehör kring tändstickan i synnerhet och rökning i allmänhet innehåller både skönheter och rysligheter. Intressanta och roliga att titta på jämsides med olika sorters tändstickor och dito vackra etiketter och askar.

– Det är allt från porslän Kongelig Dansk till bomplåt och trä, beskriver Ernfriid Karlsson variationerna på tillbehören eller pryglarna som han kallar dem.  
En utsökt liten porslinsaskkopp med hållare för en tändsticksask från den danska stoltheten pryder sin hylla. Det kan knappast sägas om en konstig och klumpigt ful kamelskapelse i trä på hyllan under. Toalettskålen med plats för en tändsticksask i vattenbehållaren och för aska eller cigarett, valfritt vilket, i stolens skål lär väl inte heller få några skönhetspris på en designmässan.

Däremot kanske den enkla men vackra 1800-talsandån skulle platsa. Med herrskapsplatserna vikta för cigarrer och platsen under kuskbocken för tändstickorna.

Det var genom jobbet som ingenjör och konstruktör på Arencos i Kalmar under åren 1950 till 1987 han började samla. Först på etiket-

ter. Jobbet garanterade en riklig tillgång på dem.

– En sorts maskiner vi konstruerade skulle klustra fast etiketter på tändsticksaskarna. För att testa maskinerna på fabriken hade vi ett lager av etiketter och så var vi ute på tändsticksfabrikerna och körde med deras etiketter och då fick jag av dem ock så.

Senare blev det även askar i samlingen innan det så småningom gled över på pryglarna.

– Det var folks förmåga att skapa för ett behov som inte fanns men mest vilken enastående förmåga de hade att variera detta, förklarar han vad det var som lockade honom för 20-talet är sedan ta samlarsteget från tändsticksetiketter och dito askar till pryglarna.  
En förklaring till variationerna är att pryttillverkningen skedde hos småhantverkare och småfabriker över hela världen. Medan rökverk och tändstickor sögs upp i världsomspännande multinationella företag och industrier.

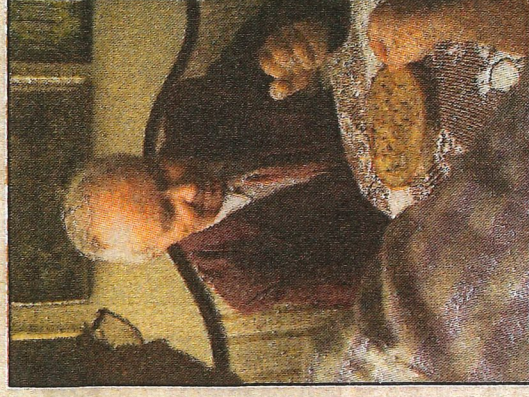
### Pryttillverkningen

Annars har pryttillverkningen funnits lika länge som tändstickan. Det vill säga i 150 år.

– För den gamla stryckstickan som tog eld när den gned mot något ojämnt krävdes till exempel förvaringsaskar i brandsäkert material visar Ernfriid på ett exemplar med en bild på Kalmar Ångkvam. Reklammaterial har alltid varit en motor för pryttillverkan.

Hållare för tändstickor, cigarettor och cigarrer avsedda att placeras på ett bord eller en byrå har alltid varit en stor artikel. Det märks när man tittar på Ernfriid samling. Ofta har

Av Bonny Kilefors (text), Peter Tinnert (foto)



*Ernfriid Karlsson i spelstagen med en klassiker. Rävspelet körer är bara ett exempel på hur man kan göra mycket annat än att bara tända eld, ljus och rökverk med de små stickorna. För att inte tala om alla smulriga tändsticksgåtor.*

de kombinerats med varandra till en enda och fått en askkopp. En del har dessutom försetts med en ljusstake. En del håller även med en anordning för att snoppa cigarrer. Förutom att alla har plån eller en motsvarande ojämn yta för antändningen av säkerhetsstickor respektive stryckstickor.

### För nattduksbordet

Det är bland dessa behändigare motsvarigheter till de statligare rökorden Ernfriid har sina favoriter. De som är avsedda för nattduksborden intill sängen. Alla försedda med ljushållare. Men vars existens tyder på att faran med sängrökning inte var alldeles uppenbar hos gamla tiders rökare.

– Vad sägs om denna med ringklocka för att kunna kalla på tjänsten eller den här med inbyggd väckarklocka, visar Ernfriid på några

exemplar som måste kostat multum som nytillverkade.

Betydligt mer än bleckplåtvarianten för soldatlogementen utar några rökverkshållare. Eller vägg hållarna för tändstickor.

– Vägghållarna var inte inriktade på rökning utan fyllde en praktisk funktion i hemmen förr. När spisar kaminer, lyktor och ljus skulle tändas för att få värme och ljus var de bra att ha en speciell plats för tändstickor utom räckhåll för barnen.

På utställningen visar Ernfriid Karlsson drygt 270 föremål från mitten av 1800-talet till dagens variationer ofta framställda som turist souvenirer eller hittade i varuhusens bilighetshyllor.

De äldre pryglarna köpte Ernfriid på auktioner till en början.

– Men auktioner tar sådan tid så det fick bli att besöka samlarmässor istället.

### Trappat ned

I dag kallar han sig måttlighetssamlare och har trappat ner på samlandet, för andra intressen pockar på hans tid.

– Huvudhobbyn har alltid varit att fotografera och jag är med i Fotoklubben Focus. Sedan har jag alltid varit intresserad av gammalt. Jus skriver jag en artikel om ordbruket och dialekten i min gamla hemsocken Almeboda.

Ernfriid har förest sina pryglar med tändstickor och tändsticksaskar av olika sorter liksom cigarettor och cigarrer för att ge åskådaren en aning om funktionen. Men hur pryglarna fungerar med de senare har han aldrig testat.

– Jag har aldrig rökt, tillstår han helt i stil med sin lilla programförklaring med utställningen om att han framförallt vill visa den fantasiska och vaxtutfyllda flora av pryglar som funxiter fram kring den lilla tändstickan.

Den som kom att betyda så ofantligt mycket för svensk industri och för kalmarsläkten Kreuger och des mest kände företrädare Ivar







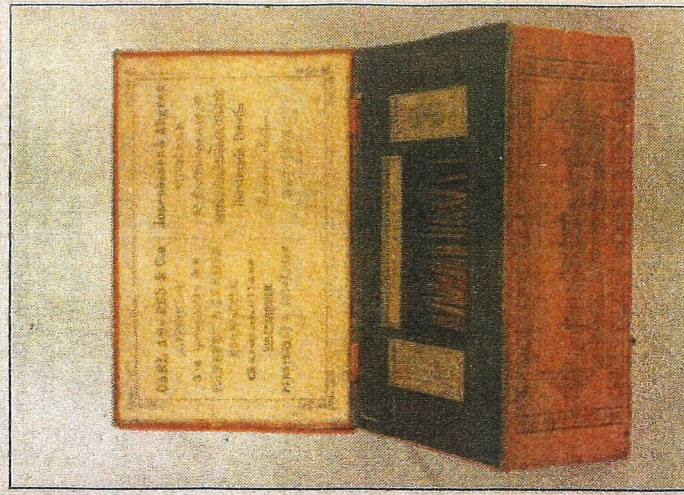
Ernst Frid Karlsson tänder ljuset på en av sina favoriter en minst 100-årig pjäs för nattduksbordet. Kompletet med askkopp och tändstickshållare och väckarklocka. Men använda den för rökning har aldrig varit aktuellt för icke-rökaren Ernst Frid.



Den här reklamasken för Kalmar Ångevärn fyllde en säkerhetsfunktion för dem som använde de så kallade strykstickorna. Flera stickor tillsammans kunde självantända så de skulle helst inte förvaras i träaskar på grund av eldfaran.



En funktionell porcelinspyrl för rökannde middagssällskap som tillhandahöll bjudsterin för cigarettarna, fem askkoppar och hållare för tändstickosakar. Allt i ett.



Med den eleganta reklamsterin för tändsticksförvaring ville de båda stockholmsfirmorna för cirka 100 år sedan upplysa om sina förträffliga tvednings- och husgerådssortiment.



Puss på dig. En kärleksvariant på de otaliga rökverkshållarna. Men vacker???



Gengaständstickor är bara en av de olika tändsticksvarter som finns på utställningen. Som sig bör visas de tillsammans med en bild på 18-årige Ernst Frid Karlsson framför en gengastdriven vedbil från r Emma-boda LasabilsÅkeri 1945.

